

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

1. szám
1892.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

223. sz.
1910.

Ujabb alkotásunk a Nagykőhavason.

Irta: M. Kovács Géza.

Az átlagosan 521 m. tengerszín magasságban fekvő, kövér agyag és homokból álló Barcaság termékeny rónaságát félkörívben gyönyörű alakzatú hegyek szegélyezik. A nagy kiterjedésű hegyvonulatot, amely a messzi távolból tekintve teljesen összefüggő egésznek látszik, mert kevés eltéréssel az országhatár majdnem mindenütt az ormok élén vonul végig, közönségesen brassói határhegységnek is nevezik.

A vonattal Brassóba siető útas előtt a félkörív sötét kékségéből keleten a Dongókő (1508 m.) és a *szikla izzásról* méltán híres Csukás (1958 m.), délen a Nagykőhavas (1844 m.), a Keresztényhavas (1804 m.) és a szakadékaiban állandóan havat rejtegető Bucsecs (2508 m.), majd pedig nyugaton a legnehezebben megmászható, de talán mindenik között a legszebb kilátást nyújtó Királykő (2241 m.) bontakozik ki mint tagolt hegység, illetőleg önálló tömeg.

Ha a Barcaság bármelyik pontjáról végighordozzuk tekintetünket a félkörívet alkotó hegyóriásokon leginkább a Nagykőhavasnak fekvő embert mimelő szeszélyes alakzatú hármás csúcsához tapad szemünk, már azért is, mert mindannyia között a nézőhöz legközelebb áll, továbbá mert a szakgatott óriás mésztömeg derűs napok alkalmával hivatólag fehérlik felénk. A Nagykőhavas a felsorolt hegyek között a magasságot tekintve csak a harmadik helyen áll, mégis tagtársainkat leginkább érdekelheti. Igen! mert egyesületünk négy évi nehézmunkával e hegységet lefoglalta és meghódította a magyar turistaság számára. Ma a Nagykőhavas csúcsa alatt a legfelső lankán (1600 m.) egy üde forrás mellett Erdély legnagyobb és legraktikusabban épített menedékháza egyesületünknek csak kevesektől értett, de sokak által félreértett nemes és hazafias törekvéseiről és Brassóvármegye magyarságának a magyar állameszme, a magyar kultúra és a magyar turistaság érdekében kifejtett soha

nem lankadó munkásságáról és nemes áldozatkészségéről kézzelfoghatóan teszen tanúságot.

Ténykedésünknek ez újabb eredménye, épen úgy mint széles e hazában majdnem minden jóra való ügy, eredetét a szerencsétlenségnek, illetőleg a sorsharag csapásának köszönheti. Végtelen aggodalom, még több veritékes munka és nagy áldozatkészség kellett ahhoz, hogy most a menedékházzal büszkélkedhetünk.

Az 1902-ik esztendő tavaszán brassóvármegyei osztályunk még egészen bátortalanul közeledett a Nagykőhavas rejtelseihez. Egy szerényke útjelzés hirdette csak, hogy magyar turistáink akarnak, vagy helyesebben szeretnének akarni valamit. Meg kell jegyeznünk, hogy a magyar turistákat turista minemőségüket illetőleg nem

NAGYKŐHAVAS.

valami nagyra tartják a szász testvérek. Róluk pedig el kell ismer-nünk, hogy az erdélyi hegyekben úttörő, igen alapos munkát végeztek és végeznek ma is, sőt a napról-napra fokozódó idegenfor-galom külföldi utasainak legalább is 70%-át Erdély nekik kö-szönheti.

Az 1902-ik esztendőben a Sepsiszentgyörgyön tartott egyesü-leti rendes évi közgyűlés alkalmával egyesületünk nagyszabású kirándulással kereste fel a Nagykőhavast. Ekkor még a szász testvér-egyesület vendégei valánk, mert ők nagykőhavas menedékkunyhó-jukat kirándulóink számára szíves készséggel bocsátották rendelkezésre. Ma mi látjuk őket vendégül egy fényesebb, nagyobb és

kényelmesebb hajlékban magyaros őszinte örömmel és nem csekélyebb vendégszeretettel.

Hogyan is épült az E. K. E. nagyköhavasai menedékháza!? 1903—1904 telén gonosz kezek felgyújtották kiskirálykői fából készült menedékházunkat. Nemsokára ezután elhamvadt a szász testvérek nagyköhavasai védőkunyhója is. E sajnálatos események az összes brassói turistákat nemzetiségi különbség nélkül igen lehangolták és elkésérítették. A szász testvérek végleg visszavonultak a Nagyköhavasról és más tájak kultiválására fordították erejüket. Osztályunk tagjait egyetlen nagyobb szabású alkotásuknak elvesztése pedig egészen a kétségbeesésig lesújtotta és mert elnökük dr. Zakariás János is elfoglaltságára való hivatkozással tisztsé-

UJABB ALKOTÁSUNK A NAGYKŐHAVASON.

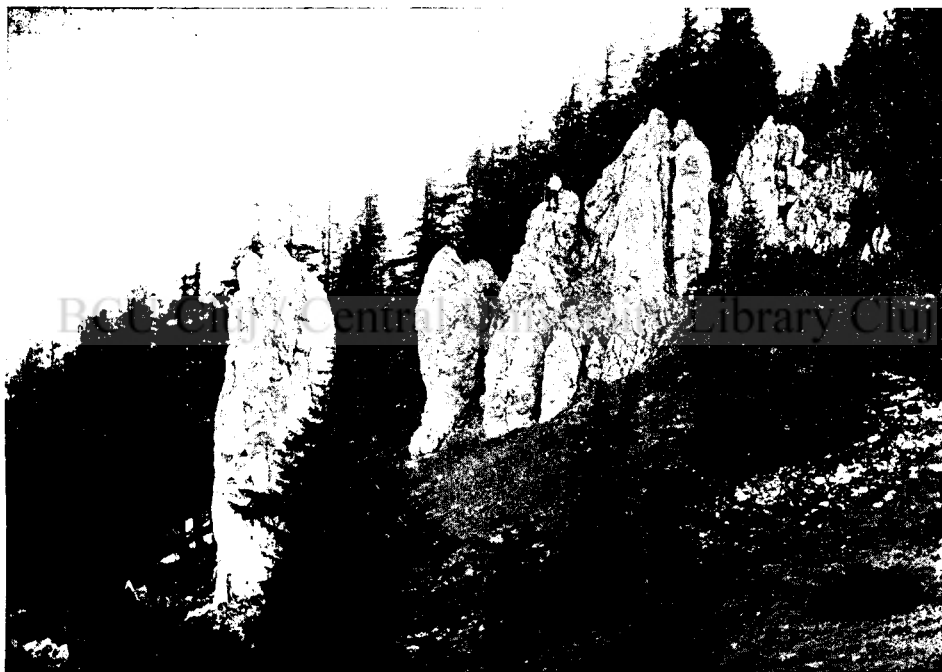
géről leköszönt, egyesületünk osztályának feloszlását is forgatták gondterhes fejökben. A csüggedést csakhamar felváltotta az alkotás vágya és a hangya szorgalmu munka pezsgése, mert az 1906-ik esztendőben az új elnöknek dr. Gombos Albinnak sikerült új reményt fakasztani a magyar turistaság sorsa felett kesergők szívében. Az új elnök ugyanis alapos tanulmány és sok fáradozás után azt az eszmét vetette fel, hogy az osztály szűkös anyagi erejét ne forgácsolja el többfelé, hanem azt az elégett menedékház után megtérült csekély kártérítési összeggel együtt fordítsa az elárvult Nagyköhavasra. Elsősorban is épüljön oda egy nagyobbszabású menedékház és azután szakszerűleg tárassék fel az egész hegység. A menedékház épüljön kőből és vendéglővel kapcsolatosan, hogy a

modern turisták kényesebb igényeit is kilehessen elégíteni. A menedékházra fordítható alap ekkor 3000 korona volt. E csekély összegből akart Gombos Albin emeletes, nagyszabású kőmenedékházat építeni. Az egész nyár tervezgetéssel telt el. Sokan lemosolyogták a fáradhatatlan elnököt. A tervek 1906. év őszére már teljesen készen voltak, de ekkor az egész építési mozgalom újból megakadt, mert Gombos Albinnak Budapestre való áthelyezése miatt az osztály elnöki tisztségéről le kellett mondania. 1907 elején nem kis aggodalmak között tartotta meg rendes évi közgyűlését az osztály Förder Sándor alelnök elnöklete alatt. Elegendő tőke hiányában a menedékház építésének eszméjéről már-már lemondani készültek. Ekkor a központi elnökség képviselője tüzes beszéddel fellelkesítette a csüggedőket s mivel több gyakorlati indítványt is tett kimondották határozatilag, hogy a menedékház építését tekintet nélkül a rendelkezésre álló összegre haladéktalanul megkezdik. Az építés költségeit fedezni fogják részjegyek kibocsátásával, továbbá felhívják az összes törvényhatóságokat, hogy siessenek a nemzeti-ségek által sokszor túlszárnyalt brassói magyarság segítségére. A közgyűlés elnökül választotta dr. Halász Gyulát. Ő ünnepélyesen fogadalmat tett, hogy egész erejét a menedékház felépítésére szenteli és elnöki tisztségéről addig le nem mond míg a királykői üszkös romokból a Nagyköhavason új menedékház nem épül. A törvényhatóságokhoz intézett felhívásnak csekély eredménye lett. De hiszen ezen nem is lehet csodálkozni, mert nálunk vajon kinek jut eszébe, hogy a turistasági törekvéseket is támogatni kell, mert azok eredményei nemcsak fokmérői, de emeltyűi a művelődésnek. Eközben fáradhatatlan tevékenységgel folyt a részjegyeknek elhelyezése is a brassói magyarság körében és megkezdődött a menedékház építésének nehéz munkája. A Nagyköhavas oldalában levő mészszirtekből meszet égettek, téglát vetettek stb. Hosszúfalú község hazafias csángó lakossága pedig díjtalanul faanyagot engedélyezett. Es végre az államépítészeti hivatal mérnökeinek díjtalan közreműködésével az épület 1909 őszére már fedél alá is került. sőt ez év tavaszán megtörtént már a végső simítás is s részben a menedékház fel is szereltetett úgyannyira, hogy folyó évi július hó 3-án mintegy 400 turista s köztük a Szász Kárpát-Egyesület 40 tagjának jelenlétében ünnepélyesen át is adható volt a forgalomnak.

Kiváló tevékenységet fejtettek ki még a menedékház építése körül dr. Bokor János egyesületi osztály titkár, Lázár Lajos és Förder Sándor alelnökök, de különben dolgoztak a menedékház érdekében mások is sokat, ernyedetlenül és önzetlenül. Terünk nem engedi, hogy mindannyioknak nevét felsoroljuk. Megkapják ők jutalmukat a végzett munka fölött érzett meglepedésben és abban a tudatban, hogy egy igazán hazafias alkotásnak létrehozásában működtek közre. Folyóiratunk múlt számában röviden megemlékeztünk már a meg-

nyitási ünnepélyről Most nem tartjuk érdektelennek megemlíteni azt, hogy a szász testvér-egyesület szónoka is meghajtotta az elismerés zászlóját egyesületünk, mint fiatalabb egyesület előtt, és ki nyilatkozta, hogy ők is büszkék lehetnének, ha ilyen szép és praktikus menedékházuk volna. Mindannyian ígéretet tettek, hogy a Nagykőhavast ezután gyakran fogják fölkeresni mert látják, hogy a szép menedékházban ők is barátságos otthonra találnak.

Erdély kapujában a Királyhágó alatt a fenséges Révi-sziklaszorosban két hatalmas kőszál emelkedik a melynek Két-Püspök a neve. Távolból tekintve úgy néz ki e két sziklaszál, mintha a Két-Püspök kezét fogna egymással. Közszájon forog, hogy a váradi püspök paroláz az erdélyi püspökkel, továbbá, hogy Erdély kapu-

NAGYKŐHAVASI SZIKLASZÁLAK.

jában a püspökök kézfogása Erdélynek Magyarországgal való unióját jelképezi. Hasonló sziklaszál van a Nagykőhavason is a menedékház közelében. Vajon mit jelképeznek ezek? Önkéntelenül az a gondolat ébred fel bennünk, hogy a szász turisták fognak kezét a magyar turistákkal a közös ideálokért és édes hazánkért végzendő munka kezdetén. Fogjunk is kezét hiszen a turistáskodásban a szent természet ölen mindnyájan egyenlők vagyunk.

★

A Nagykőhavasnak amint említettük három csúcsa van. A déli csúcs a legmagasabb (1844 m.). A Tömösi szoros fején álló nyugati már jóval alacsonyabb (1699 m.) s a Kiskőhavasnak nevezett keleti a legalacsonyabb (1570

m.). A hegység északi és nyugati lejtői — leszámítva a főcsúcs alján levő sziklafalakat — elég menedékesek, ellenben a keleti lejtő vadul szakgatott élekkel s mély szurdokkal csap le a Garcsin patak völgyébe, természetes tehát, hogy nem ez utóbbi oldalról szokás a csúcsot felkeresni. Legkönnyebben járható útja a Kőba-völgy és Sipoly-völgy közötti gerincen van. Ez út a Special Kartyan *Havas útnak* van jelölve. Ez ösvényt egyesületünk vörös színjelzéssel látta el. A vörös jelzés kezdődik a Malom-domb elnevezésű pontnál, ahová a Kőba- és Sipoly-völgy patakai összefutnak. A brassói vasútállomásról a Romániába vezető országúton kocsival már egy óra alatt a balkézre eső Malom-dombra érhetünk. Innen gyalog, vagy lóháton kell folytatnunk utunkat mindenütt a vízvázaló gerincen követve a vörös színjelzést. A gyalogösvény kezdetben lombos és tülevelű fák alkotta vegyes erdőben, majd pedig kizárólagosan fenyvesben vezet. Fél óra alatt elérjük a Lázár-forrást. E forrás (Lázár Lajos osztály alelnökünk atyjáról kapta elnevezését) a Kőba-völgynek a Sipoly-völgybe való betorkolása mellett balkézre esik. Itt óvatosan élvezve a jéghideg vizet rövid pihenőt tarthatunk. A forrás után egyre meredekebbé válik a gyalogösvény. A meredekséget koronként azonban néha felváltja szép, sima sétatérzerű út. Egy órai gyaloglás után fülünket jobbról erős zúgás üti meg. A zajt a Sipoly-völgy patakának hirtelen esése okozza. Az 1147 m. magasságban már havastáji jelleget ölt a vidék és jobbkézre tekintve megpillathatjuk a *Bányabérc* fejét továbbá a 48-as időkben nagy szerepet játszó tömösi szorosnak görbületét és annak balpartján lévő Keresztény-havasnak kupját.

Az 1251 m. tengerszin magasság elérése után egy szép tisztáson újból kevés pihenőt tartunk s innen jobbkézre egy kis ösvényen pár lépést téve, a sziklafokról kellő óvatossággal betekinthezünk a Sipoly-völgynek 300 m. mély vad szakadékába, a melyet *Medvehasadéknak* neveznek. A kinek a feje szédülni szokott, az kerülje el e helyet és csak messziről tekintsen beléje, mert máskülönbén a halállal kacérokodik. A fenségesen borzalmas látványt ha kiéltük, újra vissza kell térni a havasi utra, hogy azon folytassuk gyalogolásunkat feljebb és feljebb a cél felé. Csakhamar elérkezünk egy bő és jéghidegvízű itató vályukkal felszerelt forráshoz. Inni belőle felhevült állapotunknál fogva veszélyes. Innen több fantasztikus sziklaszálnak elhagyása után 15 perc alatt már egyesületünk menedékházánál lehetünk, ahol a derék *csángó felügyelő* frissítőkkal és élelemmel áll szolgálatunkra.

A menedékház előtti szikláról igen szép és ritka látványban gyönyörködhetünk. Alattunk terül el a gyönyörű Barcaság virágzó falvaival. Merőleges sziklafalak, tűalakú pillérek, pirámis formájú szirtek és zeg-zúgos bástyák olyan változatos sokasága tárul eléink s mind olyan tömör csoportosításban, hogy ahhoz hasonlót egyebütt sehol nem találhatunk. Ha magunkat jól kipihentük a menedékháztól háromnegyed óra alatt már a csúcson lehetünk. A csúcs megmászásakor igen szép kilátást élvezhetünk az úgynevezett sziklakapunál a tömösi-völgybe. A leírt útvonalon kitaró turista a Malom-dombtól a csúcsig 3 óra alatt kényelmesen felérhet.

A Nagyköhavas csúcsról a kilátás meglepő. Alattunk vannak a Barcaság falvai. Előttünk áll a Csukás, attól északnak haladó sorrendben a Csilyános, Lakóczás, Büdös, Csomád, a Krizbai várhegy, a brassóiak időjősa, a fekete-halmi Kotla, azután a Királykő s a Bucsecs következik. Végül velünk szemben a Keresztényhavas.

A Nagyköhavasra vezet egy másik nagyon rövid út is a Sipoly-völgyen és a Medvehasadékon át. Itt azonban a kapaszkodó néhol igen meredek s csak edzett turistáknak való. Kevésbé fáradtságos de nagyon hosszú az út a Tömös fején keresztül az országhatár mentében. Ez utóbbi út mentén az alhavasi flóra igen gazdag, ezért számos természetbúvár jár ebben az irányban. Ez úton járva kevés kitérővel megtekinthető a gyönyörű Tamina-hasadék is.

Kirándulás Toroczkóról a Kollegium barlanghoz.

Irta : Téglás István.

Toroczkó közelében a kopárságában is festői szép Székelykő hosszú sziri falából az egyik aláereszkedő sziklaórom közepe tájáról mint valamely sötét üvegű pápaszem két szeme két barlangnyílás tekint alá a termékeny völgy helységeire. A két nyílás tulajdonképen egy üregbe vezet, melyet a közeli vidék lakói Kőlyuknak és Kollegium barlangnak is neveznek.

Toroczkóról ehez a nyílásaival messze letekintő barlanghoz legcélszerűbb gyalogosan ellátogatni. Közel van és az odavezető mezei út elég jó s csakis a barlang közelében kell a közürrel küzdve, itt-ott mászásra is fogni a dolgot. Én a Buzogány Elek torockói iskola igazgató kalauzolása mellett, a Téglás József kolozsvári tanár és ifj. Wolff Gyula jogász társaságában kerestem fel ezt a szép helyet.

SZÉKELYKŐ A KOLLEGIUM BARLANGGAL.

Toroczkóról a régi faházairól nevezetes Kővári-utcán át jutottunk ki a mezőre. Nehány olyan faház áll ott az utca keleti során, melyek nemcsak a múlt század 70-es és 60-as éveiben itt pusztított nagyobb tűzvészt, hanem az 1848. évi — és a Hóra-féle dúlásokat — sőt a Kuruc-világ viharait is átérték, vagyis szerencsésen elkerülték. Az ilyen régi házak ablakkeretei, annak a szomorú esetnek emlékéül, hogy a város lakói 1702. év novemberében karhatalommal jobbgáyságra kényszerítettek és az alkalommal sokaknak vére ontatott, vészszinűre vannak festve.

Útunk a mészvidéken gyakori olyan források egyike mellett vezet el, mely oly bővizű, hogy nem is annyira forrás, mint inkább egy földalatti titkos úton kőborolt csermelynek napfényre jutó helye.

Egy fél órai kellemes séta után elhagytuk a rétet és a mezőt s azután többit küszva és mászva, mint menve, végre feljutottunk a Kőlyuk egyik terjedelmes íves szép kapujához. Óriási csürszerű üregbe lépünk, melynek első részeit hatalmas oszlopcsarnok képezi. Az alaprajz feltünteti, mily testes oszlopok választják el egymástól az egyes nyílásokat. Mi az É C kapun át léptünk a barlangba. Oda vezet a jártabb ösvény is. Ez a kapu 20 méter széles. A tőle északra emelkedő oszlop 12 m. vastag, míg a déli oszlop még annál is sokkal vastagabb. Uti ársaim fénykép felvételeket készítettek és az ők szivességükből bemutatóm ennek a 16 m. vastag s mintegy 36 méter magas hatalmas oszlopnak és a Toroczkó felé nyíló kapunak is a képeit.

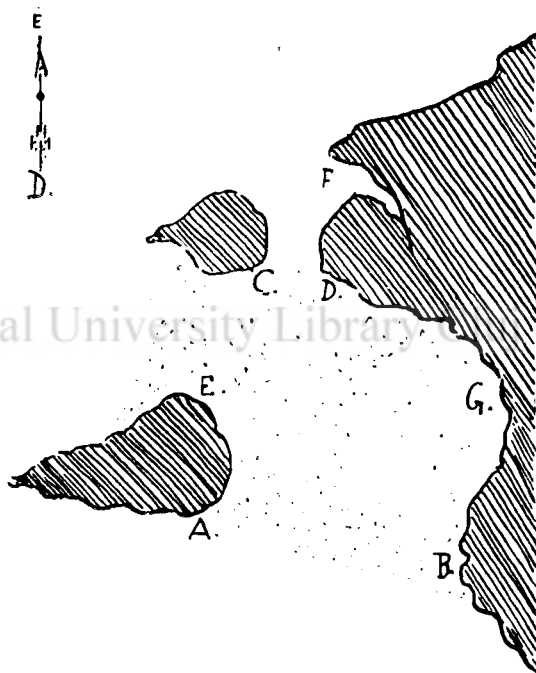
A kapun át feltáruló kilátás szépségeit nagyban emeli azon körülmény, hogy a csinos kis város fehér házsorai és kiemelkedő temploma is ebben a képben foglaltatnak.

Az A B kapu 36 m. és a C D kapu 10 m. széles. A D szeglet és B szeglet közötti távolság 48 m. Ezek a méretek a barlang-csarnok terjedelmes voltát bizonyítják. Magassága az üregnek 30—40 m. között váltakozik. Világos és szellős ez a barlang s a nap a kapuk magas nyílásain messzire besüt a boltívek alá. Csak a boltozat szédítő magasában fedezhetünk fel egy-egy kisebb-szerű sötétlő odut vagy üreget, melyekben vércsék, baglyok és denevérek tanyáznak. A barlang oldalain sok a fecskéfészék, de fészkel ott vadgalamb s más madár — kiválóan sok veréb is. A madarak zajától visszhangznak a boltozat ívei. A verebek csiripelésével és a fecskék ficserékelésével kellemesen olvad egybe a kapuknál

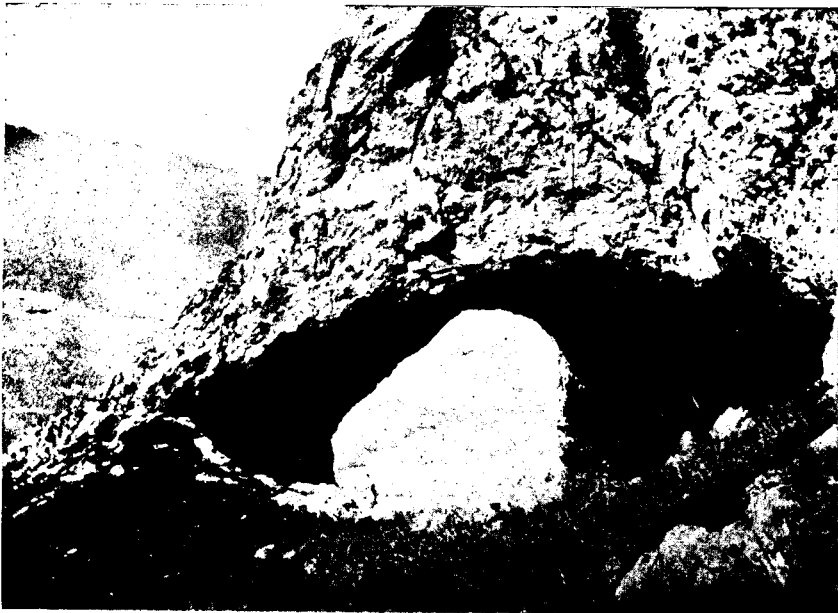
nagy számban sütkérező és ugráló szökcsek és tücskök fáradhatatlan zenéje. A barlang talaját a boltozatról alázuhant törmelék kőhalmazok és testes szikladarabok hintették tele. Az egyenletesebb, vízszintesebb helyeken a pástorok tűzhelyeinek nyomai sötétlenek. Ezek között átvergődve és a nyári nap heve elől árnyékot s hús helyet keresve, bejutottunk a barlang hátsó falának tövébe, hol D. G. B. között hajdan a nagyenyedi ref. főtanoda növendékei és tanárai is oltalmat kerestek és találtak.

A kuruc-világban, midőn br. Tiege 1704-ben Nagyenyedet feldúlta, a kollegium onnan Toroczkóra menekült, de időközben Tiege Toroczkót is elpusztította és így kénytelen volt a főtanoda ebbe a nagy, világos és könnyen védhető, bár tulságosan is szellős sziklateremben helyezkedni el. Itt a barlang belsejében a D. G. B. betükkel jelzett vonalon nagy kövekből s pár gerendából és néhány szál deszkából, meg pár szekér szalmából oly kunyhókat — vagyis sátrakat tákoltak egybe, melyek a zord időjárás ellen is némi védelmet nyújthattak.

A KOLLEGIUM BARLANG ALAPRAJZA

A KO:LEGIUM-BARLANG KAPUJA

A KOLEGIUM-BARLANG NAGYOBB OSZLOPA.

A Kőlyuk nemcsak a kurucvilágban, hanem azelőtt is sok-sok alkalommal szolgált a közeli községek lakóinak menekvőhelyéül, sőt már az ősemlék is felkereste és birtokába vette. Ezt bizonyítják a barlang talaján található őskori cserépedény töredékek, melyek között sok a bekarcolásokkal és betűzdelésekkel díszített példány. Érdekes, hogy a törmelékek között néhány olyan díszített kályhacserép töredéket is találtam, melyekhez hasonlókból volt az 1705-ben feldúlt torockószentgyörgyi várban is a kályha egybeállítva. Valószínűen a Kőlyukban, ha nem is korábban, de legalább 1704-ben valamelyik tanár úr kunyhójának fűtése céljaira szintén építettek oly

csempékből kályhát. Ugy a Kölyukban, mint a Székelykő számos más helyén itt-ott, szórványosan találnak néha egy-egy régi pénzt is. Azok között gyakoriak a Rákóczi libertásai is. Ebből a szép rézpénzből egy ép példány éppen innen a barlang előtti kőfolyásból került a gyűjteményembe.

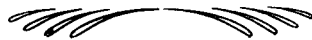
A barlang C D kapuján át egy páholyszerű emelkedésre a szabadba jutunk, hol a meszes talaj jellegzetesebb vadvirágai buján díszlenek, bár bennök a kecskék igen gyakran kegyetlenül kertészkednek. Innen F. odu mélyed a szikla testébe. A barlang belsejéből délfelé az óriási nagy kapuhoz kissé felfelé kell másznunk. Ott egy nehezen járható közúrra jutunk, melynek ingóbingó tömegén ugyancsak veszélyes és fárasztó is a járás. Hajdan a barlang

TOROCKÓI RÉGI CSEMPE. TÉGLÁS ISTVÁN RAJZA.

védhető állapotát nagyban emelték ezek a bejáratai előtt elterülő kőfolyások, hol csak egy-egy nagyobb követ kelle felülről megindítani és lehetetlenség volt a felhatolás.

Ily mozgó közürökkel túlságosan is bővelkedik a Székelykő. Most, mikor már a Torda közelében lévő mészsirttek értékesítése kezdetét vette, az ércbányáikban csalódott torockóiak reménye is oda kisebbedett. Hátha ezeket a mészsiklákat is valamely célra értékesíteni, bányászni kezdik. Ez aztán van itt bőven s nemcsak fészkesen, mint az a torockóiakhoz oly hűtelenné vált vaskő.

Székely népművészeti kiállítás muzeumunkban.

Irta : dr. S. Kováts József.

Folyó évi június hó 26-án Izabella főhercegnő Ő fensége látogatása alkalmából Sz. Bálinth Benedek tárgyaiból mintegy 80 darabot Kolozsvárra hozott és azokat az Erdélyi Kárpát-Egyesület néprajzi muzeumának földszinti termeiben kiállította.

Izabella főhercegnő Ő fensége a muzeumot, azután pedig a Bálint Benedek kiállítását megtekintvén, legnagyobb meglepedésének adott kifejezést; igen élénk érdeklődést tanúsított, sőt a látott dolgokhoz megjegyzéseket és bírálatot is fűzött. Többek között megjegyezte, hogy ízlésesek, nagyon szépek és gyakorlatilag igen jól alkalmazhatók; megjegyezte azonban, hogy Bálinth Benedek a régi székely motívumokat új alapon oldotta meg. (Tudvalevő dolog, hogy a főhercegnő Ő fensége nagy barátja a régiségeknek.) Igen érdekes e helyen azt a megjegyzést is említeni, amit gróf Batthány Lajosné tett a Bálinth Benedek tárgyaira, annak Budapesten rendezett kiállítása alkalmából. A gróf Batthány Lajosné megjegyzése többek között szintén az volt, hogy Bálinth Benedek eltért az igazi, régi székely mintáktól. E helyen természetesen nem lehet foglalkozni a fenti megjegyzésekkel, azonban igen jól esik a magas helyről jött elismerés és élénk érdeklődés.

Sz. Bálinth Benedek tárgyait az eredetiség, leleményesség és a díszítésnek erős nemzeti jellege jellemzik. Különös figyelmet érdemelnek a valóban művészi kivitelű túllvarások. Természetes dolog azonban, hogy e tárgyak éppenséggel nem mutatnak ősdi jelleget. E tárgyak díszítését székely díszítő motívumok alkotják, melyek úgy vannak elhelyezve és csoportosítva, amint azt az anyag minősége és a hely kívánják.

A legtermészetesebbnek látszik, hogy a művész a régi motívumokat bizonyos tekintetben modernizálja, ami nem a valódiságtól való eltérést, hanem a természetes fejlődést mutatja. A díszítő motívumok legnagyobb részét növényi elemek alkotják, melyeknek alkalmazása tradicionális, de stilizálása lehet egészen egyéni, sőt épen ezen egyéni jelleg adja meg azoknak nagyobb értékét, föltéve, hogy az esztétika szabályaival nincsen ellenmondásban. A székely népművészet meglehetősen egyedülálló, sajátos és értékes produktumokat hozott létre, de a gyáripar és a hamis civilizáció kiszorítják a régi művészi háziipart. A sok értékes tárgynak egy része különféle muzeumokba kerül és mint emlék a szakembernek, a tudósnak adatokat nyújt a multra nézve, de a nép között az ősi ornamentika kivész az unokák emlékezetéből, ami kétségtelenül igen nagy nemzeti kár.

Sz. Bálinth Benedeknek múlt évi nyilvános és mostani kiállítása is sok gondolatot ébresztett bennünk. Láttuk, hogy a székely népnek, — melynek Bálinth Benedek egyik fanatikus képviselője — erős művészi érzéke és nagy technikai ügyessége van. Nem kellene és nem lehetne-e ezt a nemzeti tőkét kamatoztatni? A székely embernek használati tárgyaiban megnyilvánuló művészi érzéke és technikai ügyessége, nemzeti jellege gazdag háziiparnak szolgálhatna alapjául.

A házi és népiipar igazán a nemzeti géniusznak hű megnyilatkozása. Mindent meg kell tenni tehát, hogy az el ne ferdüljön, el ne korcsosuljon,

hanem, hogy fejlődve erősítse a nemzeti öntudatot. Nálunk még mindig az idegen, a mi magyar lelkünkötől valóban távol álló divat uralja a kislelkű embereket. Miért ne lehetne nálunk is divat az a mi a miénk? ami a mi népünk ethnikumát és értékes voltát tanúsítja? Ha valahol, úgy nálunk leginkább szükség van arra, hogy a nemzeti öntudat folyton ébren legyen és erősödjék. Idegen fajú népek, — sőt szinte mondhatni — ellenségek között magunkra hagyatva élünk; az erős faji öntudat kell, hogy fenntartónk legyen. Ahhoz, hogy a faji öntudat bennünk élhessen és védelmezőnk legyen: nemzeti érzés és mindenben megnyilvánuló nemzeti műveltség szükséges. *Nem volna hiába vesztegetett pénz, sőt kiszámíthatatlan kamatot hozna, ha ilyen nemzeti jellegű díszítő művészetet és slójd munkát tanítóktól, mint Sz. Bálint Benedek, tanulhatna egy két generáció.* Az ilyen embernek alkalmas környezet, megfelelő eszközök és működési tér kell, hogy tehetségét a nemzet hasznára érvényesíthesse.

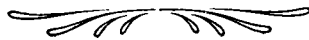
*

Szentkatolnai Bálinth Benedek született 1860-ban Szentkatolnán, székely nemes családból. Elemi iskoláit és 4 gimnáziumi osztályt Kézdivásárhelyen végzett, ahonnan 1875-ben Budapestre ment azzal a szándékkal, hogy orvosi pályára fogja kiképezni magát; idegzete azonban erre nem lévén alkalmas, a művészi pályára lépett. Az országos minta rajztanár-képzőben s az ezzel kapcsolatban álló fametsző iskolában tanulmányait 4 éven át kitűnő eredménnyel végezte, miért is a képzőművészeti tanács további tanulás céljából Németországba küldötte.

Innen azonban már 1880 augusztus hóban Párisba ment, ahol első dolga volt a még Budapestről ismert régi jóakaróját: Munkácsy Mihályt fölkeresni, aki neki a nagy városban útmutatással szolgált. Munkácsy mutatta be az angol Grafik illusztrált lap munkatársának: Goddfroy Durend illusztrátornak, kinek jóindulatával Londonba került, hol önképzését tovább folytatta. A híres Kassel and Kalpen könyvkiadó cég szerződészerűleg biztosított az ő részére munkát. A Wild and gardenflowers című 5 kötetes munka számára, továbbá Little Folks, Of artmagazin és a The evangelin (New England) részére dolgozott 2 és fél éven át. Már ezen munkálatokat is Párisban végezte, miközben Magyarországból azt a fölszólítást kapta, hogy a megholdogult Rudolf trónörökös által kezdeményezett Osztrák-Magyar Monarchia című nagy népisme munka számára szükséges fametszeteket készítse el. Így valósággal a honszeretet hozta vissza Bálinthot Párisból, ahol igen jó dolga volt.

Mint Morelli munkatársa 16 évig dolgozott az Osztrák-Magyar Monarchia című munka számára és mikor a munkálatok befejeződtek, Wlassics Gyula az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter elismerve Bálinthnak kitűnő munkálkodását és fölmentve a polgári iskolai rajztanári oklevél megszerzése alól, Bálinthot mint rajzoló és fametsző művész embert, polgári iskolai rajztanárnak kinevezte azzal a megjegyzéssel, hogy pályáján fokozatosan fog előhaladni.

Ezóta (1891) másfél éven át Alsólendván, azután pedig mai napig Kézdivásárhelyen, mint polgáriskolai rajztanár működik Sz. Bálinth Benedek.

Különfélék.

Az Ünőkői menedékház felszentelése. A S. K. V. Beszterce-Naszód-Radnai osztálya július 10-én az Ünőkőn épített menedékházát ünnepélyesen felszentelte. Julius 9-én reggel 52 résztvevő találkozott a besztercei pályaudvaron nagy hegyi botokkal, háti zsákokkal és jó kedvvel felszerelve. A társaság Bethlenen át motorral Radnára érkezvén, innen részint kocsival, részint gyalog a borkereki fürdőbe ment. Közös ebéd után utra keltek; a bánya melletti fenségesen szép úton s négy órai gyaloglás után érték el az ujonnan 2300 korona költséggel épített menedékházat — mely teljes díszében barátságosan üdvözölte az érkezőket. A menedékház a „Kuratielu“ nevű hegy tetején 1560 m. magasságban fekszik. Ugyanazon a helyen épült fel, amely helyen állott a régi s 1884-ben leégett menedékház. Belső berendezése egyszerű, de praktikus. Két szoba; az egyik 10, a másik 4 ágygyal és a konyha. Külső berendezése olyan, hogy védett helyek sok ideig fennállhat. A havasi helyen gyakori viharokra tekintettel a menedékhelyet villámhárító védi. Nem kell mondanunk, hogy este 10 óráig jól mulatott a társaság és mivel 14 ágy 52 személyre nem elegendő; a férfiak nagy része a padláson hált. A ház egyik szobáját a 10 ágygyal a 18 hölgy számára engedték át. Reggel 4 órakor ködös, hideg időben ment fel a társaság az „Ünőkőre“ (2280 m.). Sokan útközben visszatértek, mert a mászást — a

hideg szélkőd és más nehézségek miatt — nem bírták, azonban a társaság nagyobb része mégis csaknem megközelítette a csúcst; a csúcsra csakis 13-an mentek fel — köztük egy hölgy is, Berger Valeria — akit fent az Ünőkő tetején a férfiak lelkesen megéjleneztek. Havasi rózsákkal díszítve érkeztek vissza a kirándulók a menedékházhoz, hol 10 órakor kezdetét vette az ünnepies felszentelés. A menedékház felszentelését gör. kath. szertartás szerint Malaiu Dániel óradnai gör. kath. lelkész és Hofstädter Frigyes, petresi ágost. evang. pap végezték. Az utóbbi leendőletes beszédében hangsúlyozta, hogy a menedékház annak szolgáljon, ami a modern embert a természethez vonzza t. i. az igazság és a szépség iránti szeretetnek. Azután Salzer Mihály tanár, a S. K. V. tevékeny elnöke, átadta a menedékházat, az idegenforgalomnak köszönetet fejezvé ki mindazoknak, kik ezen ház létrejöttét elősegítették — különösen Laitner Elek, miniszteri tanácsos, erdőigazgatónak, Gallov Géza bányaigazgatónak, Juron N. mérnöknek és Philippi Mihály szolgabírónak. A felszentelést egy köz-költségen készült meleg ebéd követte, melyet emelkedett hangulat mellett fogyasztott el a jókedvű társaság. Fel egykor aztán utra kelt az egész társaság, hogy a 6 órai vonatot Radnán még elérje. A „Bénes“-en át 3 órai gyaloglás után érték el Óradnát, hol a Karácsonyi-szállodában még vígan mulattak a vonat indulásáig.

Alzner H.

Könyvesház.

Szováta fürdő rövid történeti ismertetése.

— A Medvetavi fürdő fennállása 10-ik évi emlékére. —

A szováta fürdőigazgatóság kiadása.

Nyomatott Dostál Kálmán Erzsébet-könyvnyomdájában Dicsőszentmárton. 41. l.

Szováta fürdő neve ma ország-szerte ismeretes. 10 évvel ezelőtt Szováta fürdő úgyszólván nem is létezett. Csak amolyan igénytelen kis falusi fürdő volt a szűkebb környék számára, amilyen nagyon sok van Erdélyben. Fürdésre a környék betegei a mesterséges úton összegyűjtött sóforrások vizét használták fel. Ma e gyönyörű fürdőhelyen mintegy 3.000.000 korona értékű vagyon van felhalmozva és leglátogatottabb fürdőinknek egyike. A gyönyörű fürdő megteremtése sófalvi Ilyés Lajosnak érdeme, amely annál nagyobb, mert sokszor kellett tűrnie gúnyos megjegyzéseket, gáncsot és igazságtalan kritikát is. Természetesen sok más tényezőnek is kellett összejátszania arra, hogy a fürdő a mai nivóra emelkedjék s gyógyulós, tündülős és nyaralóhelye lehessen hazánk előkelőségeinek és arra, hogy 78 villa épüljön rövid 10 év alatt. Most a fürdőigazgatóság a Medvetavi fürdő fennállásának emlékére egy csinos füzetet adott ki, ékitve azt szebbnél-szebb fénynyomattal. A füzet először Szováta fürdő rövid történetével foglal-

kozik, majd a földrajzi helyzet leírásával s a meteorológiai viszonyokkal. E fejezetnél kiválóan érdekes a Medvetó hőviszonyainak sematikus ábrázolása. Majd ösmerteti a fürdő irodalmát. Végezetül közli Endrődy Sándornak, Szabolcska Mihálynak és Komjáthy Bélának a fürdőről írt gyönyörű sorait. Endrődy a következőleg ír Szovátáról:

SZOVÁTA.

Nem foglalom nagy, hangzatos szavakba,
Mert amit érzek, tiszta, mély imádat.
Meghatva nézem *Isten* szép munkáját:
A tavakat, a hegyeket, a fákat.
És lelkem megtelik, boldog gyönyörrel,
Szívem fölujjong, hálásan dobog,
S megáldok minden *embert*, aki itten
— Habár egy téglányit — alkotni fog.

A gyönyörű kiállítású füzetet kedvesen lapozgathatják mindazok, akik Szovátán gyógyulást kerestek s találtak és azok is, akik a duzzadt ifjúi erőben mutatkozó fürdőt, amely hivatva van arra, hogy hazánk természeti ritkaságokkal megáldott földjén a küzdelmes kezdet után elfoglalja a jogos elsőséget, még nem ismerik.

A füzethez az egész fürdőtelep pontos térképe van csatolva.

Aradi turisták lapja.

Honismertető és irodalmi havi folyóirat.

Szerkeszti: dr. Schmidt János. Az Aradi Turista Egyesület hivatalos közlönye.

Az Aradi Turista Egyesület, hogy intenzívebben szolgálhassa a maga elé tűzött célokat, folyó évi július havával havi folyóiratot indított meg. A beköszöntőben dr. Schmidt János szerkesztő ismerteti a célt, amelynek

érdekében a folyóirat megindult. A második cikk a Gainai menedékház egyik tervét közli és adakozásra hív fel a menedékház költségeire. Ezután közli az egyesületnek tervezett és megrendezett kirándulásait, továbbá

foglalkozik az egyesület egyéb hivatalos ügyeivel s végezetül a hazai turista egyesületeket és a megjelent közleményeket ismerteti. A folyóirat

egy részében sűrűn fordul elő turistaság helyett a fületsértő németes „turistika“ kifejezés. A 16 oldalas folyóiratnak előfizetési ára 1 évre 5 korona.

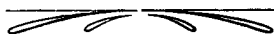
Egyesületi élet.

Hazafias kérés tagtársainkhoz. A Királykőn elégett menedékházunk helyett a Tömösi szoros felett a *Nagykőhavason* brassói tagtársaink nagy áldozatkészségével most egy nagyobb-szabású vendéglővel is felszerelt 6 szobás kőmenedékházat építettünk és azt már át is adtuk a forgalomnak. Amennyire nagy az örömünk, hogy a magyar turistaság ott foglalhatott új tért, ahol eddig a magyar kultúrának semmi nyoma sem volt, épen olyan nagy az *aggodalmunk is mert a felmerült költségekből még fedezetlen 3000 korona és több tekintetben a berendezés is még kiegészítésre szorul.* Épen ezért bizalommal kérjük t. tagtársainkat, sziveskedjenek egyesületi pénztárunkhoz a menedékház költségeinek fedezésére némi adományt juttatni. Ha mindenik tagtársunk csak 1 koronát adományozna, azonnal begyűlne a hiányzó összeg és nagy gondtól szabadítná meg egyesületünket.

A befolyó adományokat a nevek közlésével folyóiratunkban nyugtatni fogjuk. Kérésünket megújítva vagyunk Kolozsvár, 1910 jul. 15. hazafias üdvözlettel gróf Lázár István s. k., M. Kovács Géza s. k.

Ujabb kérelem tagtársainkhoz. Igen egészséges verseny fejlődött ki

a hazai gyűjtőgyárak között abból a célból, hogy kiszorítsák a külföldi gyűjtőket, amelyekből évekkel ezelőtt még több millió értékűt fogyasztott a közönség. Ma külföldi gyűjtő alig van forgalomban. A magyar gyűjtőiparnak csak dicséretére válik, hogy nem csak ki tudta szorítani a külföldi gyűjtőket, de itthon versenyezni is tud egymás között. Ma már kétségtelen az, hogy az E. K. E. gyűjtő, amelyet az Unió magyar általános gyűjtőgyár részvénytársaság hozott forgalomba egyike a legjobbaknak és leggazdaságosabbnak. A cég, amely tiszta magyar gyártmányt hoz a budafoki gyárból forgalomba, a gyűjtők eladási árából 5%-ot ad egyesületünk kulturális jótékony céljaira. *A hazafias gyár 9 év alatt egyesületünk pénztárába 5929 kor. 99 fill. szállított be.* Sajnos e szép jövedelem az utóbbi időben a lanyha érdeklődés miatt csökkenőben van pedig ha t. tagtársaink szigorú következetességgel mindenütt E. K. E. gyűjtőt követelnének, jövedelmünk fokozódnék és sokkal hamarabb megvalósíthatnók céljainkat. Épen ezért tisztelettel felhívjuk t. tagtársaink figyelmét az E. K. E. gyűjtőre. Kolozsvár, 1910 jul. 25-én hazafias üdvözlettel gr. Lázár István elnök, M. Kovács Géza főtítkár.

A magyar királyi államvasutak erdélyrészi fő- és mellékvonalainak menetrendje.

A vég- és csatlakozó állomások kimutatásával.

Gy. 200	Sz. 540	Sz. 706	Gy. 935	ind.	Budapest nyugati p. u. a gyorsvonat	érk.	Sz. 720	Gy. 730	Sz. 641	Gy. 955
" 1030	" 713	" 106	" 627	érk.)	Kolozsvár	(ind.	" 606	" 1031	" 640	" 116
Sz. 1051	" 832	" 122	" 646	(ind.)	Aranys-Gyéres	(érk.	" 510	" 959	" 699	Sz. 1255
" 1223	" 1017	" 305	" 800	érk.	Kocsárd	ind.	" 344	" 837	" 437	" 1146
" 101	" 1017	" 339	" 821	érk.	Tövis	ind.	" 307	" 818	" 406	" 1119
" 211	" 1232	" 456	" 858	érk.)	Küküllőszeg	(ind.	" 157	" 756	" 307	" 1029
" 301	" 1335	" 905	" 905	ind.	Kiskapus	(érk.	" 132	" 711	" 222	" 1000
" 208	" 208	" 928	" 928	érk.	Segesvár	ind.	" 101	" 650	" 133	" 1030
" 447	" 447	" 1029	" 1029	érk.	Héjásfalva	ind.	" 1212	" 670	" 1257	" 843
" 527	" 527	" 1142	" 1142	érk.	Brassó	ind.	" 1010	" 515	" 1136	" 713
" 830	" 830	" 219	" 219	érk.		ind.	" 1018	" 454	" 1111	" 740
" 830	" 830	" 219	" 219	érk.		ind.	" 82	" 220	" 740	" 740
Gy. 700	Sz. 8 0	Gy. 200	Sz. 930	ind.	Budapest keleti p. u. a gyorsvonat	érk.	Sz. 610	Gy. 115	Sz. 726	Sz. 955
" 1212	" 329	" 654	" 602	(ind.)	Arad	(ind.	" 930	" 818	" 1125	" 416
" 1 21	" 404	" 704	" 642	(ind.)	Piski	(érk.	" 850	" 848	" 150	" 403
" 3 9	" 902	" 1015	" 1052	érk.	Alvincz	ind.	" 412	" 455	" 615	" 1255
" 406	" 1030	" 1122	" 1217	érk.	Gyulafehérvár	ind.	" 248	" 554	" 443	" 1142
" 427	" 1046	" 1133	" 1237	érk.	Tövis	ind.	" 230	" 337	" 422	" 1121
" 451	" 1125	" 1157	" 1110	érk.		ind.	" 200	" 315	" 355	" 1057
Sz. 204	Sz. 904	Sz. 438	Sz. 840	ind	Kocsárd	érk.	Sz. 805	Sz. 1030	Sz. 212	Sz. 738
" 241	" 941	" 519	" 918	ind	Marosludas	ind	" 728	" 943	" 136	" 721
" 356	" 1015	" 630	" 1057	érk.)	Marosvásárhely	(ind.	" 610	" 825	" 1219	" 602
" 408	" 110	" 642	" 1157	(inn.)	Szászrégen	(érk.	" 654	" 808	" 1207	" 550
" 517	" 1213	" 743	" 748	érk.	Madefalva	ind.	" 654	" 705	" 1116	" 449
" 1017	" 510	" 1157	" 1110	érk.		ind.	" 654	" 815	" 106	" 1135
Sz. 224	Sz. 1019	V. 611	Sz. 650	ind.	Kiskapus	érk.	V. 918	Sz. 611	Sz. 1223	
" 365	" 1156	" 611	" 836	érk.	Nagysszeben	ind	" 726	" 430	" 1110	
V. 812	V. 755	" 155	" 932	érk.	Fogarás	ind.	" 333	" 230	" 442	
	Sz. 455	V. 1124	V. 730	ind.	Segesvár	érk.	V. 702	V. 442	V. 916	
	" 526	" 1154	" 840	érk.	Héjásfalva	ind.	" 634	" 413	" 916	
	" 725	" 155	" 932	érk.	Székyudvarhely	ind.	" 930	" 230	" 730	
Sz. 540	Sz. 803	V. 251	Sz. 617	ind.	Brassó	érk.	Sz. 741	Sz. 1141	V. 529	Sz. 855
" 658	" 920	" 408	" 734	érk.	Szepeiszentgyörgy	ind.	" 630	" 1021	" 409	" 735
" 817	" 1125	" 556	" 734	érk.	Kovácszna	ind.	" 501	" 818	" 242	" 735
" 909	" 1212	" 647	" 734	érk.	Kézdivásárhely	ind.	" 415	" 731	" 152	" 735

Főszerkesztő: dr. Szádeczky Lajos. Felelős szerkesztő: M. Kovács Géza.